

האם החוקים הסביבתיים מהשנה

האחרונה תרמו לסביבה?

ד"ר גליה פסטרנק

עמיעד לפידות

רקע

בתאריך 1.11.2021 נכנס לתוקפו המס על הכלים החד פעמיים, החל על כוסות, צלחות, סכו"ם, קערות וקשיות העשויים פלסטיק או מכילים פלסטיק, כולל קלקר וכלים מנייר מצופה בפלסטיק

בתאריך 1.12.2021 נכנסה לתוקפה ההרחבה של חוק הפיקדון שחל עד כה רק על מכלי משקה קטנים, גם על בקבוקים גדולים.

רצינו לבדוק שנה אחרי יישום החוקים האלו האם חוקים אלו הועילו לסביבה או לא, ואם כן עד כמה ההשפעה שלהם על הסביבה הייתה משמעותית.

*מדובר בשיתוף פעולה של הארגונים צלול ואדם טבע ודין שחברו יחד עם החוקרת ד"ר גליה פסטרנק בכדי לבדוק את הנושא.

מטרת המחקר

הנחת העבודה הייתה שכאשר לפסולת יש מחיר אנשים יאספו אותה. לשם כך בחנו:

1. האם הרחבת חוק הפיקדון גם על מכלי המשקה הגדולים תביא לירידה בכמותם במרחב הציבורי?

2. האם המס על הכלים החד פעמיים יצמצם את הצריכה שלהם ולכן גם את הנוכחות שלהם במרחב הציבורי?

• הנחה העבודה מבוססת על סקרי פסולת בחופי הים שנערכו בין השנים 2012-2018 במסגרת עבודת הדוקטורט של ד"ר גליה פסטרנק. במחקר זה נמצאה ירידה של יותר מ- 40% בכמות שקיות הגופייה בחופי הים, עם כניסת "חוק השקיות" שהטיל תשלום של 10 אג' על שקיות אלו, שעד ל- 31.12.2016 ניתנו חינם במרכולים הגדולים.

• עוד גילה המחקר, שבקבוקי השתיה הקטנים, אלו שאז היה עליהם פיקדון, היו בכמות נמוכה פי שלושה מבקבוקי השתיה הגדולים עליהם באותן השנים עדיין לא היה פיקדון.

שיטת העבודה

בשל המצאות נתונים שנאספו בחופי הים בשנים 2012-2018, ביצענו סקר פסולת בחופי הים בסתיו 2022, כשנה לאחר כניסת החוקים לתקפם.

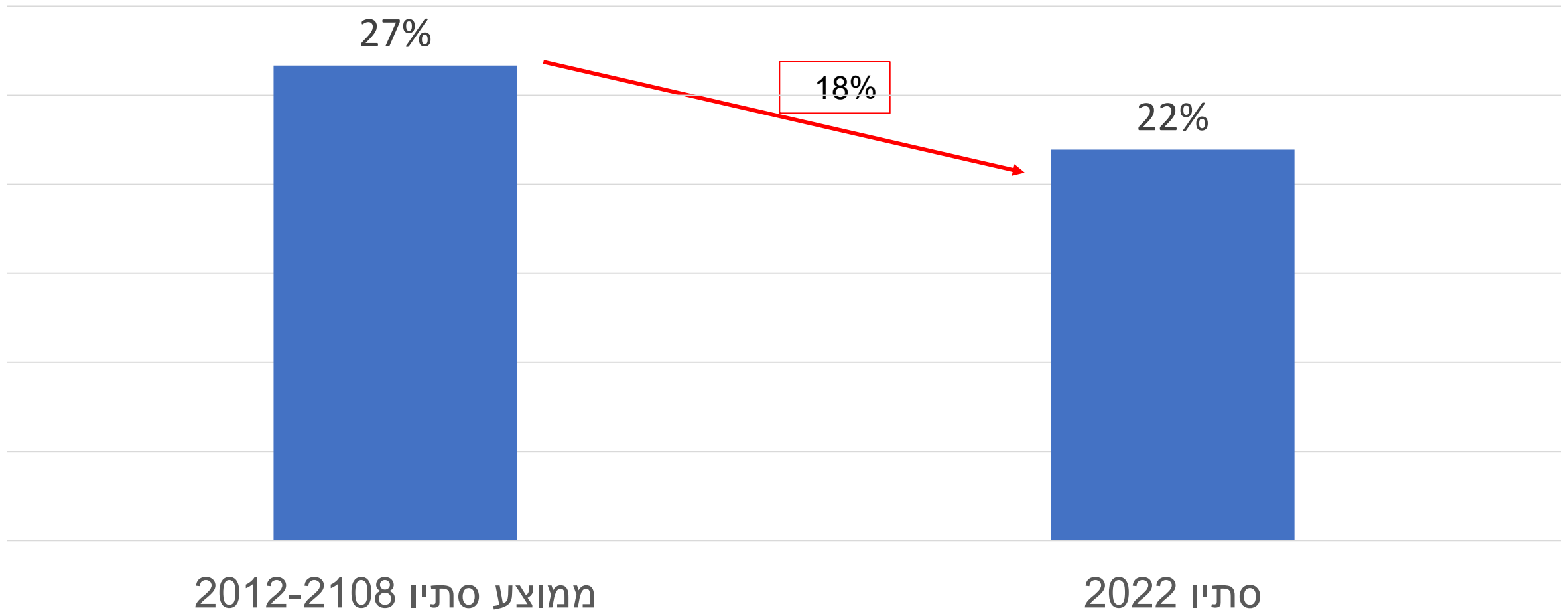
החופים שנסקרו הם חופים הפתוחים לציבור, אך אינם חופים מוכרזים, המנוקים באופן קבוע במסגרת תכנית "חוף נקי" של המשרד להגנת הסביבה.

כל הסקרים נדגמו באותה השיטה בינלאומית וכללו:

- מדידת רצועת חוף של 100 מטר.
- מדידת רוחב החוף מקו הגלים עד קצה החוף (גדר, צמחיה, כביש וכו') לחישוב צפיפות.
- ספירת פרטי פסולת מעל גודל 2 ס"מ.
- מיון פרטי הפסולת לפי חומר, שימוש ומקור.
- חישוב אחוז הפריטים הנבדקים (בקבוקים וכלי חד"פ) מכלל הפסולת בחוף.
- הנתונים שנאספו הושאו לנתוני 2012-2018 שנלקחו מאותן רצועות חוף בדיוק.

ממצאים – כלים חד פעמיים

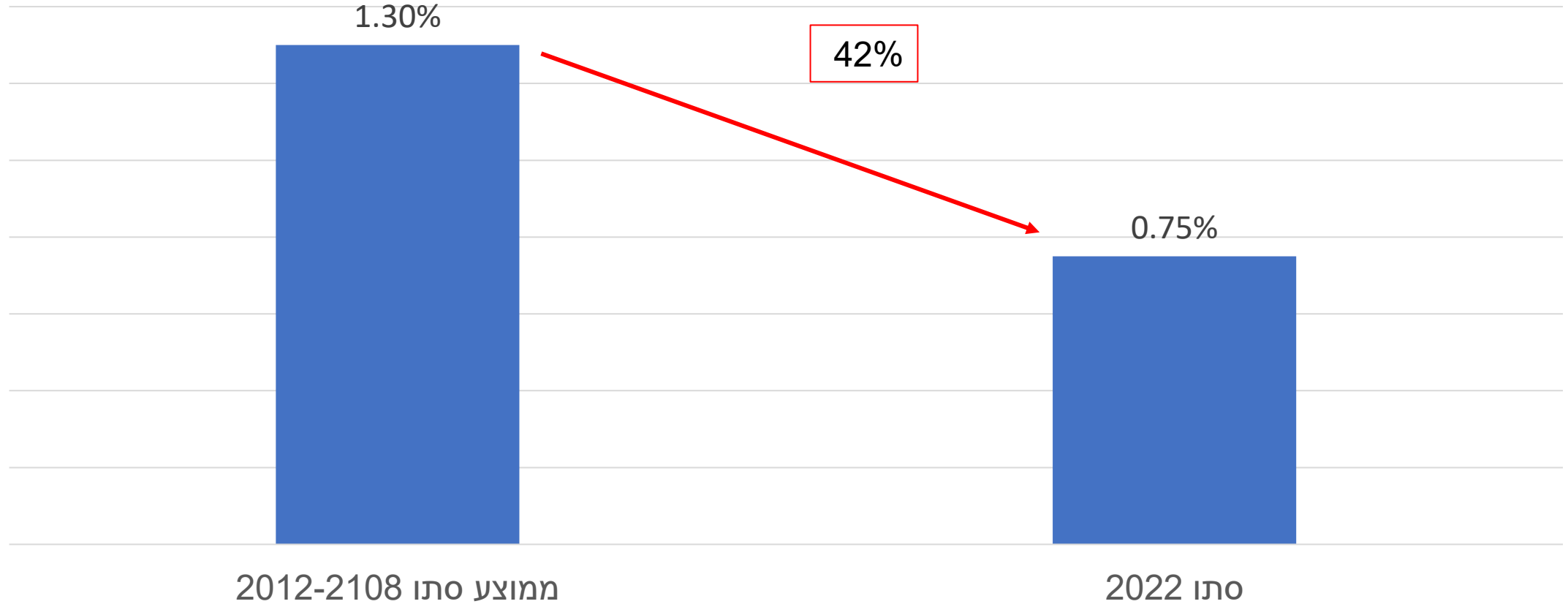
כלים חד"פ

נמצאה ירידה של 18% באחוז הכלים החד פעמיים מכלל הפסולת בחופים.

ממצאים מכלי משקה קטנים

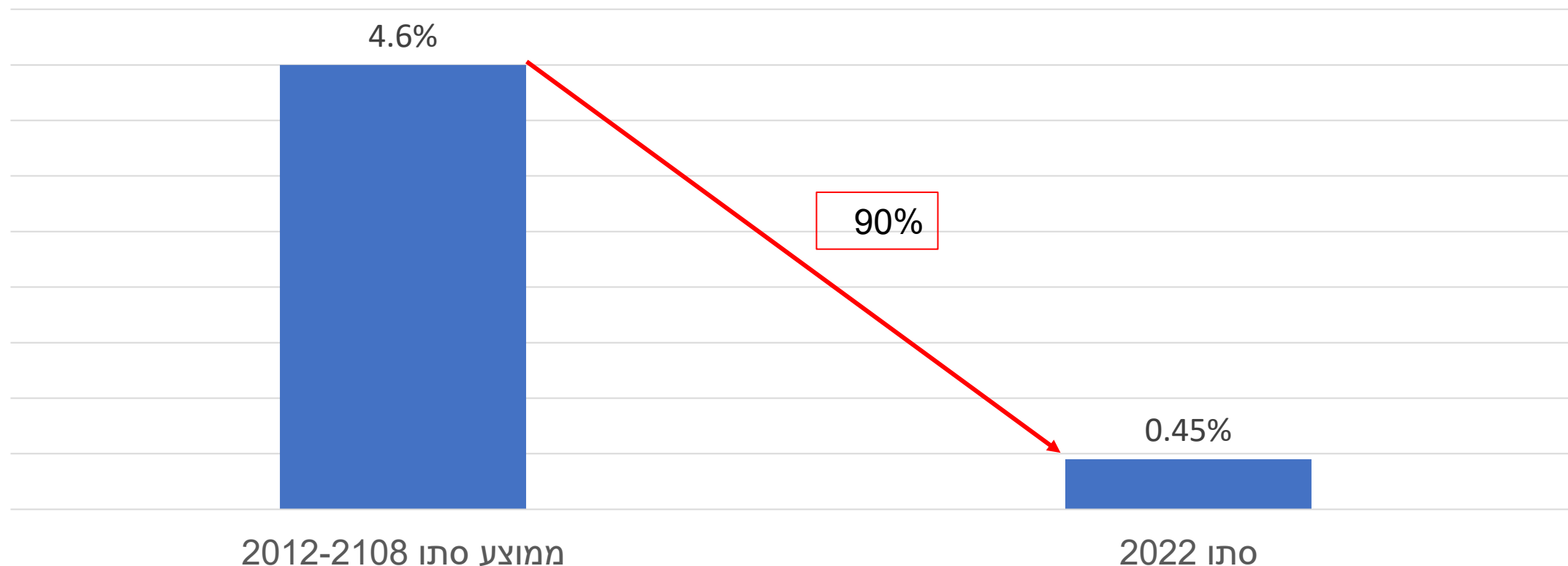
אחוז מכלי המשקה קטנים מכלל הפסולת

במכלי המשקה הקטנים נמצאה ירידה של 42% ביחס לכמות היחסית שלהם בשנים עברו.

ממצאים – מכלי משקה גדולים

אחוז הבקבוקים הגדולים מכלל הפסולת

הכמות היחסית של בקבוקי המשקה הגדולים ירדה ב-90% ביחס לשנים עברו.

דיון בממצאים

ממצאי המחקר ניכרת השנה ירידה משמעותית באחוז הפריטים שנדרש עבורם תשלום מכלל הפסולת שנמצאה בחוף, ביחס לנתונים שנאספו בשנים 2012-2018.

- **בכלים החד פעמיים חלה ירידה של 18%**. יתכן שבשל עלותם אנשים מביאים מהם פחות לחופים. תרומה נוספת להפחתה עשויה לבוא ממסע הפרסום של המשרד להגנת הסביבה ועמותת אקוואושן הקוראים לא להביא כלים חד-פעמיים לחופים, וכן לפעילויות ההסברה והקמפיינים ש"צלול" מובילה בחופים בשנים האחרונות בדגש על קיץ 2022 במהלכו התקיים קמפיין שקורא לאסור הכנסת כלים חד פעמיים לחופים באופן גורף. עניין נוסף הוא החלטת מספר רשויות מקומיות חופיות לאסור הבאת כלים חד פעמיים לחופים, בהתאם לחוקי העזר העירוניים שאדם טבע ודין היו שותפים בניסוחם.
- **במכלי המשקה הגדולים חלה ירידה ממש דרמטית של 90%** ביחס לנוכחות שלהם בשנים עברו וגם **במכלי המשקה הקטנים חלה ירידה של 42%** למרות שכבר היה בהם פיקדון עוד קודם לכן. אחוזי הבקבוקים והפחיות מכלל הפסולת החופית היו תמיד נמוכים, גם ביחס לעולם, וזאת ככל הנראה בזכות חוק הפקדון: פחות השלכה ויותר איסוף על ידי הציבור. ניכר כי הרחבת חוק הפקדון לבקבוקים הגדולים הפחיתה את אחוזיהם בחופים והשפיעה גם על המכלים הקטנים, כיוון שכעת כשיש יותר מכלי משקה עם פיקדון אז כבר יותר כדאי לאסוף גם את אלו וגם את אלו.
- יתכן שבנוסף לחוקים הסביבתיים שפורטו לעיל, המס על המשקאות הממותקים שנכנס לתוקף בינואר 2022 תרם גם הוא לירידה בצריכה של משקאות, וכפועל יוצא לירידה בצריכה של מכלי המשקה.

מסקנות

המחקר הנוכחי שנערך בחופי הים עבורם קיימים נתונים משנים קודמות, כשנה לאחר כניסתם לתוקף של המס על הכלים החד פעמיים וההרחבה של חוק הפיקדון, בחן את השפעת החלטות הממשלה על הפסולת במרחב הציבורי.

נראה שכמו בעבר עם חוק השקיות, חוקים סביבתיים כמו חוק הפיקדון שנכנס לתוקף בדצמבר 2021 והמס על הכלים החד פעמיים שנכנס לתוקף בנובמבר 2021 מביאים להפחתת פסולת במרחבים הפתוחים.

הרחבת חוק הפיקדון גרמה להפחתת השלכת מכלי המשקה או לאיסופם וסילוקם מהסביבה. המס על הכלים החד פעמיים הביא לעליה במחירם, שהביאה ככל הנראה לירידה בצריכה, ולכן ראינו ירידה בכמות היחסית שלהם במרחבים הפתוחים.

מהמחקר עולה כי חקיקה סביבתית עוזרת להפחית את הזיהום הסביבתי, בעיקר אם היא משולבת עם חינוך והסברה. בנוסף, היא מפחיתה את הנטל הכלכלי מהרשויות המקומיות שצריכות לדאוג לניקיון של הסביבה והחופים, בכך שהיא מונעת מראש את הבעיה ולכן נדרש פחות מאמץ וכסף בכדי לנקות את הפסולת.